

Собака

Олег Сенцов

У дитинстві я хотів собаку. Вівчарку. Неодмінно німецьку. Я багатьох бачив у кіно, декілька було й у нашому Селі. Я хотів свою. Гуляти з нею, дресирувати. Щоб я йшов із нею по вулиці, а на мене дивилися. Щоб вона мене слухалася, і ми любили одне одного. До цього в мене вже був пес. Тобто не в мене, а в нас, у родини. Ім'я в нього було зовсім не геройське — Тузик. Чорний дворняга, середнього розміру, прибився колись до нашого двору. Попереднє життя Туза (я так називав пса, намагаючись надати йому ваги передусім у власних очах) було не дуже солодке — судячи з усього, його добряче духопелили й узагалі ображали.

Перший тиждень він сидів у буді й не виходив навіть попоїсти. Він так радів, що його ніхто не чіпає, що нехтував їжею заради спокою.

Потім Тузик оклигав, і ми всі його полюбили, — мені було тоді років дев'ять-десять. Я ходив із ним гуляти, у ліс і в поле. Я водив його на мотузці. Вдома він сидів на цепу, а на ніч його відпускали, і він бігав у дворі або навіть вулицею й нікого не чіпав. Туз був дуже розумний, слухняний і добрий. Однак пережите назавжди закарбувалося на його морді. Кажуть, пережите відображається на обличчі людини. Так і є. Але собаче життя теж залишається в собачих очах. Очі того чорного дворняги стали сумними вже назавжди.

Минуло кілька років. Одного звичайного ранку мене збудила мама, сіла на краєчок ліжка і сказала, що Тузика вбили. Їздили, відстрілювали бродячих псів, і його застрелили. Рано-вранці, на вулиці, просто коло наших воріт.

Мама запропонувала поплакати, щоб стало легше, та я не зміг. Мені не вірилося. Ні, я усвідомлював, що його застрелили, але не вірив, не розумів.

Так завжди буває. Між тим, коли тобі скажуть, що когось близького вже немає, і тим, коли ти це зрозумієш і відчуєш утрату, завжди минає певний час. Так було не раз. Коли мені виповнилося двадцять, коли приїхав чоловік і сказав, що мій батько помер, то перше, що заповнило весь розум, — "цього не може бути". І навіть коли через годину я побачив його ніби сплячого, відчуття втрати не було. І коли наступного дня його в труні виносили з дому, десь наче й кольнуло, але не випалило. Удруге кольнуло, коли чоловік на цвинтарі, після команди рідним прощатися з небіжчиком, велів закривати домовину. Віко, з якого вже стриміли цвяхи, почали глухо, дуже глухо прибивати на місце... І глибока могила, а в ній — порожня пляшка, розпита копаками й забута.

Здавалося, що все відбувається як у ватяному сні. Як не з тобою. І поминки в робочій їдальні, і горілка, від якої не п'янієш, і всі ті люди, випадкові або співчутливі спостерігачі, якісь родичі.

А потім, уже пізно ввечері, коли все втихомирилося, коли в нашому домі залишилися тільки близькі, закінчували прибирати й починали готуватися до сну після важкого дня, у тихому місці біля ґанку, у темряві, за межами окресленого ліхтарем

кола, я сів на маленький переносний ослінчик. Я дуже втомився й сидів мовчки, дивлячись перед собою в темряву. І раптом я зрозумів, що сиджу там, де полюбляв сидіти батько, сиджу на його улюбленому маленькому ослінчику, ним і змайстрованому. Я чітко і ясно зрозумів, що батька більше немає. Я це фізично відчув — місце є, ослінчик є, я є, а його немає і більше ніколи не буде. Страшно відчувати порожнечу й чорноту. І я почав плакати, тихо, повільно й мовчки.

Мій восьмирічний племінник стояв поруч і побачив, що я плачу. Він пожалів мене, як уміють жаліти діти, — почав гладити мене по голові. Теж мовчки. Я сидів на ослінчику, опустивши голову, і мовчки плавав, а він стояв поряд і мовчки гладив.

Після загибелі Тузика минув майже рік. Я випросив у батьків нового пса. Вівчарку! На моє дванадцятиріччя ми поїхали з батьком до міста й на пташиному ринку купили цуценя, помісь німецької й кавказької вівчарок. Цуценя було манюсінке, трохи більше тижня, погано повзало, ще гірше їло, уміщалося на моїй дитячій долоні. Родоводу песик не мав, зате коштував п'ятнадцять карбованців. Уночі він пищав і повзав підлогою в моїй кімнаті, поки мамі це не набридло й вона не поклала його до мене в ліжку; там він пригрівся й заснув. Я годував цуценя, вмочаючи пальця в молоко й тицяючи йому до рота — хлебтати він ще не вмів. Назвали хлопця — Дік.

Пес ріс швидко, був дуже міцний, кошлатий і незграбний, а ще грайливий, як і всі цуценята. Коли Дік підріс, мене чекало деяке розчарування: напівкровка і є напівкровка, і хоч німців із кавказцями змішують навмисне, аби взяти найкраще від обох порід, мій пес не був схожим на жодне зображення в тоненькій книжечці з кінології, яку дав почитати один дядечко — ненадовго, на все життя.

Мене це спершу пригнічувало, але згодом любов до собаки переважила відчуття його неповноцінності.

Мій пес виріс здоровенним, завдяки рудо-чорному окрасу він більше скидався на німця, але був ширший у кості — то вже від кавказця, власне, як і звислі на кінчиках вуха й ледь підкручений хвіст. Дік дуже прикипів до мене, а я до нього. Ми часто гуляли, я його дресирував — він дещо вмів робити, як і належить службовому собаці.

Щоправда, і характер у пса був норовистий. Коли Дік бачив курей, качок та іншу живність, у нього стабільно прокидався мисливський інстинкт, а тому кількість конфліктів із господарями попсованої свійської дичини, у тому числі і з власними батьками, не перелічити.

Ми ходили з Діком гуляти найчастіше до лісу неподалік нашого Села, за полем, трохи на горі. Гуляли здебільшого самі або з моїми друзями — вони теж брали своїх собак, але жоден з них за красою Дікові й у підметки не годився. Гуляти юрмою було весело, та все одно мені більше подобалося ходити в ліс самотою, тільки з моїм псом. То були незабутні миті. Коли він шукав мене, коли я навмисне трохи відставав або ховався в кущах. Шукав і знаходив.

І ми обоє раділи цій швидкій зустрічі. Пес задоволений, бо знайшов господаря, господар задоволений, бо в нього такий розумний пес, і обоє — бо ви любите одне одного, бо ви знову разом. Або ще добре наткнутися на зайця: той сидить собі нишком

до останньої миті, а потім вилітає в тебе з-під ніг, і ти дивишся, як твій доволі огрядний пес витягнувся в стрілу, підібгав вуха й, ледь повискуючи, чимдуж стеле за звірям, потроху відстаючи.

Як чудово гуляти сирого осіннього дня, у повільних і світлих сутінках, коли довкола анікогісінько, і пахне гниллю, і довкола серпанок.

Добре гуляти взимку, особливо коли випадає рідкісний у нашій місцевості сніг, коли бачиш сліди, свої й чужі, і дзвінко й далеко летить твій голос, коли ти гукаєш щосили: "Дік, до мене!" — і чуєш спершу удари лап, потім дихання, а далі бачиш, як, обсипаючи на себе сніг із нижніх гілок, мчить до тебе твій пес.

Добре повертатися літнього вечора з прогулянки, коли повітря дзвенить і вже пахне зливою, але її ще немає, і, вийшовши з лісу, ти раптом чуєш, як голосно шумить листя, і розумієш, що це дощ, що він уже почався й іде через ліс услід за тобою. Ти щодуху біжиш полем униз, а твій пес біжить поруч, повернувши до тебе голову, і на середині шляху вас накриває злива. А потім ви йдете вдвох додому, ти ведеш його за повідець, і всі собаки на вулиці здійсмають страшенний рейвах, і твій пес відповідає гавкотом, і ти ледве втримуєш його, і ви йдете втомлені й задоволені; потім ти наливаєш псові з кухлика води в миску, виносиш йому вечерю. Ви засинаєте щасливі, а вранці ти йдеш до школи, і собака бряжчить ланцюгом, проводить тебе до воріт, і ви обоє знаєте, що ввечері знову буде прогулянка, і ви знову будете разом, і ви знову будете щасливі.

Дитинство — найщасливіша пора. Хвалити Бога, у мене було щасливе дитинство. Найтепліші, найулюбленіші місця в ньому — мій пес і прогулянки з ним. Та дитинство поступово закінчувалося, прогулянки з собакою стали набридливим обов'язком, прикриттям, щоб покурити й пограти в карти з хлопцями в лісі. Літньої пори я присвячував більше вечорів друзям та футболу, аніж вигулу Діка. Щоразу, угледівши, як я йду до воріт, пес вискакував із буди з надією в очах, що зараз ми підемо з ним гуляти, та майже завжди на нього чекало розчарування. Спершу я щоразу зупинявся, гладив його, вибачався, що сьогодні ми не підемо гуляти, він облизував мені лице, і ми прощалися. Потім я лише трохи куйовдив його перед тим, як піти, а надалі — просто проходив повз. Чим старшим я ставав, тим менше часу приділяв своєму псові. Невдовзі прогулянки скінчилися взагалі. З'явилися нові інтереси, друзі, а пес утратив своє значення — як дружина, з якою ніби ще й живеш, але вже не помічаєш.

Закінчивши школу, я поїхав навчатися до Міста й Діка бачив уже тільки раз на тиждень. Я його гладив, коли приїжджав додому, іноді — коли від'їжджав. Чи я ще любив його? Звісно, любив, але та любов уже стала схожою на звичку, на любов до старих людей. Дікові на той час уже виповнилося десять років, і він почав старіти. Чи любив він мене, як і раніше? Думаю, що так. Хоча останні роки ним опікувалася мама — годувала, відпускала на ніч гуляти, — та собака обирає собі одного господаря й залишається вірним йому до кінця. Дік почав хворіти, потім — припадати на задні лапи, рідко підводився. Почався ревматизм.

Із недугою, якою перехворів і я сам, у нашій родині вміли боротися — ми кололи

йому необхідні ліки. Дік ожив, збадьорився, його вистачило ще на півтора року.

Помирав він довго, у муках. Поки вирішували — усипляти його чи ні, усе скінчилося. Я приїхав із Міста й повіз його ховати на возику, у великому ящику. Дік на старість усох майже вдвічі, та був ще досить важкий.

Ховав я його сам, на пустирі, що поступово ставав смітником, поруч із дорогою до лісу, де ми раніше з ним гуляли. Викопав яму, поклав туди пса й почав закопувати. Мені було нічим накрити Діка, і після першої лопати землі, кинutoї на собачу морду, я спинився. Було важко. Руки не слухалися. Після другої лопати на очі навернулися сльози. Коли земля прикрила пса, кидати стало легше. Ніколи б не подумав, що ховати собаку буде важче, ніж батька.

Кажуть, лихих людей не буває, бувають тільки лихі вчинки. Це правда. Хоч трохи хорошого є в кожній людині. Це хороше — і є доброта. І чим добріша людина, тим вона краща. Уся доброта сіється в дитинстві. Це ласка матері, це батькові руки, це друзі, це казки, це книжки. Це наші мультфільми. У мамонтеняткові, що пливе на крижині до мами, більше доброти, аніж у всіх благодійних фондах разом узятих! Але доброта це ще й любов. І не лише до батьків, братів та зятів, а й любов до тварин. Бажано до свійських, бажано до своїх.

І найкраще любити собаку, і чинити так, щоб він тебе любив. Коти, а тим більше папужки, не вміють любити. Жити вони вміють, а от любити — ні. Любов до собаки більше схожа на любов до жінки. Мама може любити тебе, та їй ще треба любити тата, твоїх братів і сестер, своїх маму й тата, а може, й сусідського дядька Петра, та це вже не наше діло... А собака любитиме тільки тебе, буде вірним тільки тобі. І нічого не вимагатиме натомість. Окрім твоєї любові.